
Projev rektora UK prof. Václava Hampla dne 15. listopadu 2012

Projev rektora UK prof. Václava Hampla dne 15. listopadu 2012

Projev 15 . 11. 2012

Dámy a pánové,

srdečně vás všechny vítám. Sešli jsme se zde, v prostorách, které máme rádi a které pro nás mají velkou symbolickou hodnotu, nejenom proto, abychom vyslechli úchvatnou hudbu českého génia (a mimochodem čestného doktora naší univerzity) Antonína Dvořáka, ale především proto, abychom si společně připomněli, uctili a důstojně oslavili výročí událostí, které jsou součástí velké evropské historie, jsou mezníkem dějin české společnosti a státu, především však jsou klíčovými momenty dějin naší univerzity. 17. listopad 1939 byl dnem, kdy byla akademická svoboda krvavě zašlapána nacisty a český národ měl být drsně uvržen do tmy.

17. listopad 1989 byl dnem, kdy studentská demonstrace, pietně připomínající 50. výročí brutálního zásahu nacistů proti českým studentům, vysokým školám a českému národu o půl století dříve, iniciovala počátek „sametové revoluce“. Stalo se tak ze strany studentů pokojně a kultivovaně, policejní reprezentanti komunistické strany a diktatury oproti tomu jednali v tradicích kulturou pohrdajícího násilí.

Významná iniciační role studentského vystoupení v listopadu 1989 pro vykročení k svobodě a demokracii je nejen nezpochybnitelnou klíčovou součástí naší dnešní české dějinné identity, ale také jedním z významných stavebních kamenů dnešní identity akademické. Co to ale bylo za demonstraci, co vše připomínala a proti čemu se postavila? Byla to demonstrace akademicky vzdělaného násilí, která s výrazným odkazem na československou státní tradici a velkou univerzitní minulost žádala respekt státu vůči občanským právům obyvatelstva. Byla to demonstrace morálních nároků proti (nakonec bezmocně) brutální moci násilí. Výhledově to pak byla demonstrace za demokracii jako stav společnosti, v němž nemanipulované právo a morálně zakotvené, obecně respektované normy dominují všem individuálním i skupinovým zájmům i nárokům.

Demokracie, vybudovaná na uznávaných etických základech akademické obce, je ovšem také stav, který univerzita nárokuje jako vůdčí pravidlo svého vnitřního řádu. Je to nárok, který musíme stavět jako bezpodmínečný základ působení pro studenty, učitele, vědce i ostatní pracovníky. Respektování mravních zásad – zajisté postulované ideálně, ale nárokové z dobrých a pro chod badatelské obce i udržení akademické prestiže velmi závažných důvodů – univerzita požaduje i ode všech absolventů, jimž po složení všech zkoušek uděluje své prestižní kvalifikační diplomy.

Možná si to běžně ani neuvědomujeme, ale při slavnostním promočním slibu – sponse – absolventi veřejně přísahají, že právě tato pravidla budou i v budoucnosti dodržovat a že se těmito etickými rámcovými normami budou řídit i po opuštění univerzity.

Promotor žádá ve sponse promované, aby přísahali, že trvale uchovají ve vděčné paměti naši univerzitu, na níž dosahují akademických hodností, že budou podle svých sil podporovat její činnost a zájmy a ovšem také, že akademickou hodnost jim udělovanou uchovají bez poskvrny a úhony. Především však promotor studenty žádá, aby slíbili, že budou nadále vytrvalou prací pěstovat a rozvíjet svá bádání a budou tak činit – jak přímo říká krásný starobylý text sponsi – nikoliv pro zisk marnivé slávy, nýbrž ve jménu šíření pravdy a proto, aby se jasněji skvěla její zář, která udržuje blaho lidského rodu. Absolventi pak kladou dva prsty na univerzitní žezlo a prohlašují: *Spondeo ac policeor* – slibuji a přísahám. Do jaké míry však berou svůj závazek vážně? Všichni víme, jak snadné je nedostát těmto, byť i slavnostním a veřejným slibům.

I když k evropské či světové extratřídě má naše univerzita zatím ještě docela daleko, dosáhli jsme za těch třidvacet svobodných porevolučních let jako univerzita i její jednotlivé součásti velmi mnoho. Dnešní s celým světem vědeckými kooperacemi, studijními i přednáškovými cestami, mnohými přátelskými vazbami učitelů i studentů propojená, výkonná a sebevědomá Univerzita Karlova je zhruba dvakrát větší než revoluční univerzita z roku 1989. Její studenti i profesori jsou sebevědomější, vzrůstající část z nich vnímá mezinárodní měřítka i nároky a nezřídká podává výkony, které z řady praktických důvodů nebyly v roce 1989 možné. Předpokladem tohoto úspěchu je svoboda. A základem, na kterém stavíme, jsou právě hodnoty, na které studenti přísahají v absolventském slibu. Zůstávají identické s hodnotami našich studentů, které jim kdysi pomohly přežít nacistické lágrы i potíže exilu, které je vedly do československých zahraničních armád i k tvrdé práci na opakovaných znovuzrozeních naší almae matris po dosažení – mnohdy tak křehké – svobody. Výše zmíněné nároky samozřejmě zdaleka neplatí jen pro mladé absolventy. Jsou a musí zůstat základem působení všech a zejména vůdčích akademických osobností, stojících v čele jednotlivých pracovišť a ve funkcích akademické samosprávy. Pokud to tak někdy někde není, ohrožujeme tím sami sebe víc, než může být na první pohled zřetelné. To totiž nemohou být funkce, zastávané *ad vanam captandam gloriam* (pro marnou světskou slávu), nebo dokonce

chápané jen jako stupínek k jiné kariéře. Jde naopak o pozice vykonávané s ohledem na akademické hodnotové kodexy a s cílem dalšího kultivování akademického prostředí, které jsme převzali od svých předchůdců a učitelů. Tu velkou šanci svobody a jen vědeckými nároky vymezovaného rozvoje, které se i zásluhou členů naší akademické obce otevřely v listopadu 1989, musíme odpovědně využít a v potu smysluplné práce rozšiřovat.

Nežijeme si hmotně luxusně. Absurdní vyautování většiny naší univerzity z evropských strukturálních fondů, o to citelnější, že nekompenzované českým státem, je anomálie, která bolí. A přesto musí zůstat kritériem naší práce a našeho úsilí o rozvoj naší almae matris důraz na kvalitu tvůrčího – vědeckého i učitelského – výkonu. Finanční omezení nám nesmí vnutit slevu z etických standardů či opuštění velkých a zavazujících tradic akademického působení, svým významem daleko přesahujícího meze univerzitních poslucháren či laboratoří. Role a zodpovědnost Univerzity Karlovy jsou tradičně daleko větší a společensky dalekosáhlejší. Nejsme jen škola, jsme 664 let trvající obec těch, kdo se sešli k studiu, výzkumu a rozhovoru o podstatných otázkách.

Mnohdy nesnadné podmínky naší práce nás nesmějí vmanévrovat ke stažení se do ulity vlastních omezených zájmů. Tak jako nás logika moderní vědy vede ke spolupráci s širokou mezinárodní akademickou komunitou, vede nás tatáž logika na vnitrouniverzitní úrovni ke hledání produktivních synergií, k rozvíjení spolupráce uvnitř univerzity, uvnitř fakult a napříč dílčími obory. Má-li Univerzita Karlova mít šanci na pozici ve světové špičce, nesmí se rozdrobit na „privatizované“, navzájem antagonisticky konkurující segmenty. Součástí zodpovědnosti i respektu k naší staleté tradici je vnitřní semknutost a schopnost kolegiální komunikace uvnitř univerzitní obce. Součástí morálního úvazku všech, kdo vstupují do vedoucích akademických funkcí, je tedy ochota i schopnost stmelovat akademickou komunitu a být si vědom zodpovědnosti za její další – blízký i dlouhodobý – osud. I to je součástí respektu k etickým základům univerzity. Připomeňme si: na Národní třídě 17. listopadu nestáli proti těžkooděncům komunistické policie studenti té nebo oné fakulty, toho neb onoho institutu. Byla to demonstrace studentů celé naší almae matris. Podržme tuto kvalitu společného úsilí z těžkých časů i v – jiným způsobem náročně – době svobody.

Nicméně nezapomínejme, že i tato osvobozená doba má svá skrytá, ale možná o nic méně nebezpečná úskalí. Ať už je to nezáměr, lhotejnost či třeba bezstarostně neopatrné usínání na vavřínech, na něž nám mohou ti, kteří to stále ještě nevzdali a nenápadně číhají na svoji novou šanci, naroubovat třešničky z uvadlé ideologické zahrádky, na níž jsme se celá desetiletí brodili v nesvobodě a utápěli v malosti a marnosti. A tuhle šanci kradmého, plíživého návratu jim prosím nedávejme! Není možné připustit, aby nás elity odpovědné za vymezení cesty, po které v této zemi jdeme, ohlušené svými partikulárními zájmy, zavedly zpět a nechaly vyhrznout ze stoky dějin ztrouchnivělé ideje, na kterých je spousta zmarněných životů i životních osudů těch, kteří se vzepěli – a na které dnes také vzpomínáme. Byl bych rád, kdybychom proto všichni chápali tuto dnešní vzpomínku nikoli pouze jako pietu, ale vzhledem k aktuálně rudě zabarveným kouřovým signálům na naší divné politické scéně spíše jako apel a morální imperativ.

Možná si říkáte: sváteční řeč o etických hodnotách tu stojí v kontrastu s méně morální každodenností. Opravdu: žijeme v takzvaném reálném světě. A tam je skutečně hodně podvodů, zrad a snah uspět v konkurenci i za cenu porušování zásadních pravidel práva, morálky i soužití. A nevyhýbá se to bohužel ani akademickému prostředí. Smutné konkrétní příklady podvodů, plagiátů, manipulací nebo machinací s hodnocením dosažených výsledků by bylo možno v zarážejícím množství uvádět od nás i ze zahraničí. Ještě častější jsou strategie obratného manévrování na okraji únosnosti, cílevědomé plížení se kolem kvalitativních latěk akademického minima tak, že od jejich podlezení už nelze takový pohyb skoro rozeznat. Toto nenápadné rozměňování standardů, vytváření prostředí, v jehož šeru zanikne velký intelektuální výkon stejně spolehlivě jako drobné poloplagiátní napodobování originálních badatelských činů, je snad ve své masovosti pro akademickou obec ještě škodlivější než jednotlivé velké podvody.

Popsané případy okázalého pošlapávání nebo i jen obratného obcházení akademických standardů a morálních norem se přitom týkají nejen studentů, ale namnoze také vedoucích osobností respektovaných vědeckých týmů či institucí nebo badatelů z prestižních výzkumných pracovišť České republiky. Podvody a neetické profitérství, směřující k promočním atributům „marnivé slávy“, k získání dalších projektových prostředků nebo k obhájení vlastní pozice ohrožují důvěryhodnost klíčových struktur postindustriální společnosti v globálním měřítku. I když se již začínají vytvářet institucionální struktury k přezkoumávání příliš nenadálých, příliš bezkontextních nebo obecněji příliš podezřelých akademických výsledků, nějaký reálně aplikovatelný, univerzální návod k řešení závažného problému masového – a jistě nejen českého – obcházení etických norem vědy a univerzitní výchovy zatím nikdo ve světě nenabízí.

Alespoň v rámci Univerzity Karlovy by nás ale měla vzpomínka na hodnoty a ideální cíle, za něž opakovaně demonstrovali studenti 20. století proti amorálním diktaturám, vést přinejmenším k otevřené diskusi o přímo existenciální roli etických standardů pro moderní vědu a pro funkčnost akademické komunity. Obecně lze říci, že problémy, o nichž se mlčí, se mohou stát životu nebezpečnými. Problémy, které dlouhodobě nejsou věcně analyzovány, mohou zásadně podkopat stabilitu daného akademického společenství. A konečně etické problémy, které nabývají neetických rozměrů a důsledků, delegitimizují obec, která jimi trpí.

Pokusme se tedy pojमत tento typ závažných problémů, které zasahují celou šíří české i světové vědy a akademické výchovy jako – jistě nesnadné a bolestivé – téma, které je ale pro akademickou komunitu stejně životně podstatné, jako byl v minulém století boj studentů proti diktaturám za demokracii a lidská práva.

Akademická komunita, národní společnost a stejně tak miliony vazeb a kontaktů propojený, na každý destabilizující impuls citlivě reagující globalizovaný svět jsou odkázány na spolehlivý, důvěryhodný a ověřitelný výkon své intelektuální elity. Je to něco, k čemuž nelze účinně vědecké ani studentské kruhy externě donutit. Je na každém z nás, zda slova akademické sponsi vnímá jen jako tradiční zaklínadlo, které je třeba vyslechnout, formálně odsouhlasit a rychle zapomenout, nebo zda tento slib pochopí jako svého druhu nabídku života v pravdě a s plným vědomím její závažnosti i nesnadnosti se jí chopit.

Akademická pravdivost, zodpovědnost za sebe i celou obec jsou hodnoty, bez nichž – tedy bez úsilí o etickou stabilitu – nelze v moderním světě dlouhodobě smysluplně přežít. Není to snadné ani populární, ale vzpomínka na etickou dimenzi studentských demonstrací obou sedmnáctých listopadů nás zavazuje nevzdávat toto úsilí.